

“МАҚОМОТ...”ДА ЮСУФ ҲАМАДОНИЙ ЗИКРИ

Санжар Барноев Қурбонович,

ИИБ Бухоро академик лицейи

директори ўринбосари

БухДУ мустақил тадқиқотчиси

Tel: 99891-410-22-77. 200117.

E-mail: sbarnoev@mail.ru;

Аннотация: Ушбу мақолада Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг «Мақомоти Юсуф Ҳамадоний» асарида Юсуф Ҳамадоний ҳақида келтирилган маълумотларнинг аҳамияти, унинг буюк мутасаввуф ҳақида бошқа муаллифлар томонидан келтирилган хотиралардан фарқли жиҳати ҳамда асарнинг бугунги кундаги қадр-қиммати хусусида сўз боради.

Калит сўзлар: сўфий, пир, иршод, тазкира, манокіб, мақомот, зикр, хонақоҳ, комил инсон, руҳ, сир.

Хожа Юсуф Ҳамадоний ҳақида маълумотлар келтирилган манбаларни таҳлил қилар эканмиз, улар асосан Ҳамадоний замондошлари ва шогирдлари томонидан ёзиб қолдирилганига гувоҳ бўламиз. Ундан кейин яшаб ижод этган мутафаккирларнинг буюк мутасаввуф ҳақидаги манокіб, тазкира, моқомотлари биринчи гуруҳдаги маълумотларга таянилган ҳолда баён этилган, тўлдирилган, бошқа сўфийлар ҳаёти ва ижоди билан таққосланганлигини кўрамиз.

Ҳамадоний ҳақида маълумотлар берувчи илк манбалар Фаридуддин Аттор, Давлатшоҳ Самарқандий, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Фахруддин Али Сафийларнинг асарлари ҳисобланади. Уларнинг ичида энг ишончли ва нисбатан кўпроқ маълумотларни ичига олган асар Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг “Мақомоти Юсуф Ҳамадоний” рисоласидир.

“Мақомоти Юсуф Ҳамадоний” тўрт нусхаси мавжуд бўлиб, улар куйидагилар:

1. Саид Нафисий томонидан ягона нусхага асосланиб, «Рисолаи соҳибия» номи билан нашр этилган. (Абдулхолиқ Ғиждувоний. Рисолаи соҳибия. Фарҳанги Эронзамин. I. 1953. 78-101-б.).

2. Камолиддин Ҳаририйзоданинг «Тибёну васоилил-ҳақойиқ фи баёни салосил ит-тароиқ» асари ичида (Истанбул, Сулаймония кутубхонаси, Иброҳим афанди бўлими, № 30.1. 379а-389б.).

3. Абдулхолиқ Ғиждувоний. Мақомоти Юсуф Ҳамадоний. ЎзРФАШИ №2533,20-37-в.

4. Мулла Абдулҳаким тайёрлаган ва Ираж Афшар томонидан нашр этилган форсча «Қандия» асарида қисқача нақл этилган. (Техрон. 1955, 6-16-б.).

Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний «Мақомоти Юсуф Ҳамадоний» билан бир қаторда, «Васоё» («Васиятнома», «Одоби тариқат», «Ҳақойиқ ул-иймон», «Дақойиқ ул ирфон» деган номлар билан ҳам аталади) ва «Аз гуфтори Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний» каби асарларнинг ҳам муаллифидир.

Хожа Юсуф Ҳамадоний ҳақидаги маълумотларнинг энг мукаммали айнан «Мақомоти Юсуф Ҳамадоний»да келтирилган, десак ҳеч муболаға бўлмайди. Рисолада Ғиждувоний устозининг туғилишидан тортиб қаерда ва кимдан таълим олганлиги, сафдошлари, шогирдлари ва муридлари кимлар бўлганлиги, ҳаттоки, шайхнинг кундалик турмуш тарзи қандай бўлганлиги каби маълумотлар батафсил келтирилади. Асарда Ҳамадонийнинг туғилиши ҳақида «504 йил Зулқаъда ойининг йигирма саккизинчи куни сешанбада шайхимизнинг умридан бир минг тўққиз ой ва йигирма олти кун ўтган эди¹⁹. Шайхимиз душанба куни - Сафар ойининг иккинчи кунида таваллуд топганлар», дейилади. Туғилган жойи ҳақида гап кетганда эса, Ҳамадоннинг Ғунайма маҳалласи кўрсатилади. Бироқ бошқа кўпгина манбаларда Юсуф Ҳамадоний Бузинжард маҳалласида туғилганлиги ҳақида маълумотлар келтирилади. Шунингдек, унинг вафоти билан боғлиқ воқеалар тафсилотида аксар муаллифлар Афғонистоннинг Бомийн шаҳрида вафот этганлиги ва кейинчалик хоки шогирдлари томонидан Марв шаҳрига олиб келиниб қайта дафн этилганлигини айтсалар, Ғиждувоний Ҳамадоний Самарқандда, Ғатфар туманининг Хушвуруд қишлоғида ўз

шогирдлари бағрида ҳаётдан кўз юмганликларини таъкидлайди: «Ҳазрати шайх Юсуф Ҳамадоний Мухаррам ойининг йигирма саккизинчи куни пайшанбада вафот этганлар. Тафсилоти шундай: Пешин намозини адо этгач, меҳробга суяниб, муридларига: «Сув иситинг!» — дедилар. Муридлар йиғладилар. Шайх ҳазратлари Абдуллоҳ Баррақий, Ҳасан Андоқий, Аҳмад Яссавий ва бу фақир Абдулхолиққа ҳамда ўша ерда ўтирган қолган дўстларига қараб шундай дедилар: «Биз ўрнимизга вакил сифатида Хожа Абдуллоҳ Баррақийни ихтиёр этдик. Унга эргашингиз, мухолафат этмангиз. Иршод навбати сизга келгач, гўзал ва саодатли ҳаёт кечиринглар, муридларга қалб зикри қилишларини, баланд овоз билан зикр этмасликни тушунтиринг. Султон Санжар ибн Маликшоҳ учун ёзилган одоб ҳақидаги хусусларни муридларингизга ҳам англадинг!».

Хожа Юсуф Ҳамадонийнинг ташқи кўриниши, кийиниш ва еб-ичиши, тоат-ибодат ва зикр қилиши, бошқалар билан мулоқот қилишлари, ўз кундалик эҳтиёжларини қандай меҳнат орқали қондиришлари каби тафсилотлар бошқа бирор манбада «Мақомоти Юсуф Ҳамадоний»дагидек берилмаган.

«Пиёда ўттиз икки марта ҳаж қилган, ҳафс қироати билан минг марта Қуръонни хатм этган эдилар. Тафсир, ҳадис, фикҳ, усул, фуруъ ва каломга доир етти юзта китобни ёд олган, икки юз ўн уч нафар машойих билан суҳбат тутганлар. Кўп вақтлар рўзадор бўлардилар. Саккиз минг бутпарастни мусулмон қилишга муваффақ бўлган, тавба қилдириб, тўғри йўлга солган кишиларининг саноғини ҳеч ким билмасди». Айнан мана шу сўзлар кейинчалик Юсуф Ҳамадоний ҳақида хотира битган муаллифларнинг аксарида такрорланади.

Абдухолиқ Ғиждувоний буюк шайхнинг ўз даврида ҳукмрон доира вакиллари орасидаги юксак нуфузини Санжар ибн Маликшоҳ Самарқанддаги Қосим ибн Жўқийга ёзган мактуби баёнини келтириш орқали далиллайди: «Шайх ул-машойих вал-муслимин Али ибн Муҳаммад, Қози Алоуддин ибн Умар, Хожа Имодуддин, Амир Абдулваҳҳоб каби Самарқанд улуғларининг билдиришларича, мухтарам Шайх Юсуф Ҳамадонийнинг ёши камолга етибди. Унинг ҳузурига бориш учун бизнинг фурсатимиз йўқ. Зеро, Сулаймоншоҳ буюк бир лашкар билан бу тарафга келаётган экан. Шу боис мамлакатни ташлаб,

Самарқанд вилоятига бориб келолмаймиз. Дарвишларнинг така харажатлари учун Қосим ибн Жўқийга ҳалол йўлдан қўлга киритилган эллик минг динор юборилди. Сиз бизнинг ишимиз учун Фотиҳа ўқисангиз. Сизлардан асосан мақсадимиз шуки, ҳазрати шайх (Ҳамадоний)нинг ахлоқ ва аҳволи хусусида ёзиб, бизга жўнатиш. Чунки эшитишимизча, ҳазрати шайхнинг йўли ва атвори саҳобалар (уларнинг барчасидан Аллоҳ рози бўлсин) йўлидек экан. Албатта, бунга эътибор бериб, дуоғўйингизни ҳам бу давлатдан насибадор қилинглар».

Юсуф Ҳамадонийнинг Самарқандга келиши ҳақида гапирар экан Абдулҳолиқ Ғиждувоний бунга Хизр алайҳиссаломнинг ундови сабаб бўлганлигини таъкидлайди: «Йигирма икки ёшга тўлганимда Хожа Хизр алайҳиссалом мени ҳазрати шайх Юсуф Ҳамадонийга олиб борди. Шайх Хизр алайҳиссаломнинг олдида менга қалб зикрини талқин этдилар. Кейин Хизр алайҳиссалом ҳазрати шайхга: «Сиз Самарқанд шаҳрига боришингиз керак», — деди. Шундай кейин Шайх Юсуф Ҳамадоний исмлари юқорида айтиб ўтилган азизлар билан бирга Самарқандга келдилар. Ғатфар туманининг Хушвуруд маҳалласида яшай бошладилар. Йигирма икки ёшга тўлганимда Хожа Хизр алайҳиссалом мени ҳазрати шайх Юсуф Ҳамадонийга олиб борди. Шайх Хизр алайҳиссаломнинг олдида менга қалб зикрини талқин этдилар. Кейин Хизр алайҳиссалом ҳазрати шайхга: «Сиз Самарқанд шаҳрига боришингиз керак», - деди. Шундай кейин Шайх Юсуф Ҳамадоний Самарқандга келдилар. Ғатфар туманининг Хушвуруд маҳалласида яшай бошладилар».

Шу ўринда айтиш жоизки, Ҳамадонийнинг хонақоҳи Самарқандда эмас, Бухоро шаҳрида, Корхона гузарида ташкил этилган ва узок йиллар Мовароуннаҳрда энг машҳур хонақоҳ сифатида фаолият олиб борган. Умуман олганда, Абдулҳолиқ Ғиждувонийнинг маълумотлари бошқа кўпгина муаллифларнинг маълумотларидан хронологик ва географик жиҳатдан бироз фарқ қилади. Бу тафовутларни аниқлаш, шайх ҳаёти ва фаолияти ҳақидаги яқдил ҳақиқатга эришиш ҳозирги кун тадқиқотчиларининг зиммасидаги вазифадир.

Хулоса шуки, «Мақомоти Юсуф Ҳамадоний» буюк мутасаввуф ҳаёти, ижоди, тасаввуфий-фалсафий қарашлари ҳақида қимматли маълумотларни ўз

ичига олган нодир манбадир. Бу рисола яна шуниси билан аҳамиятлики, унда шайхнинг ибратли ҳаёти жуда жонли тасвирланган ва мана шу жиҳат бугунги кунда ёш авлодни ҳар томонлама баркамол этиб тарбиялашда асарнинг қимматини янада оширади.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Навоий Алишер. Тўла асарлар тўплами. Ўнинчи жилд. Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги, Ғафур Ғулом номидаги нашриёт–матбаа ижодий уйи. Тошкент– 2012 йил. 298-бет.
2. Наврўзова Г. Абдулхолиқ Ғиждувоний (монография). Самарқанд. «Имом Бухорий халқаро маркази» нашриёти. 2020. 108 б.
3. Наврўзова Г. Нурматова Н. Юсуф Ҳамадоний - етти пирнинг табаррук устози / Бухоро: 2016 - 137 б.
4. Mukhamedov N. (2024). ОТРАЖЕНИЕ ТРАДИЦИЙ МЕЦЕНАТСТВА БЛАГОУСТРОЙСТВУ В ЛИЧНОСТИ ХОДЖА АХРАРА ВАЛИ. Moturidiylik, 1(1), 113-122. <https://doi.org/10.47980/MOTURIDIY/2024-1/13>
5. Сафий Фахруддин Али. “Рашаҳоту айнил-ҳаёт” (Оби ҳаёт томчилари). Нашрга тайёрловчилар: Ҳасаний М. Умрзоқ Б. Тошкент. “Абу Али Ибн Сино”. 2004. 21-бет.
6. Ғиждувоний Хожа Абдухолиқ. Мақомоти Юсуф Ҳамадоний. Тошкент. “Ўзбекистон”. 2019 й. 19-бет.
7. Ҳасаний М. Қиличева К. Ғиждувоний илм аҳллари хотирасида. Тошкент. “Фан”. 2003. 12-бет.